

TALABALARNI MUSTAQIL TA'LIMGA O'RGATISHDA KREDIT-MODUL TIZIMINING ROLI

Xudayberganov Rahmatjon Baxtiyor o'g'li

Urganch RANCH texnologiya Universiteti Pedagogika mutaxassisligi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15678282>

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy oliy ta'lim tizimida joriy etilgan kredit-modul tizimining talabalarning mustaqil ta'limga bo'lgan munosabatiga, bilim olishga nisbatan faolligi va mas'uliyatini oshirishdagi o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni orqali o'quvchilarni o'z-o'zini rivojlantirishga yo'naltirishdagi imkoniyatlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: kredit-modul tizimi, mustaqil ta'lim, ta'lim sifati, talaba faolligi, mas'uliyat, kompetensiya.

Аннотация. В статье анализируется роль кредитно-модульной системы, внедренной в современную систему высшего образования, в повышении отношения студентов к самостоятельному обучению, их активности и ответственности за получение знаний. Также освещаются возможности ориентации студентов на саморазвитие через образовательный процесс, организованный на основе кредитно-модульной системы.

Ключевые слова: кредитно-модульная система, самостоятельное обучение, качество образования, активность студентов, ответственность, компетентность.

Abstract. This article analyzes the role of the credit-module system introduced in the modern higher education system in increasing students' attitude to independent learning, their activity and responsibility for acquiring knowledge. It also highlights the opportunities for directing students to self-development through the educational process organized on the basis of the credit-module system.

Keywords: credit-module system, independent learning, quality of education, student activity, responsibility, competence.

Kirish

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro andozalarga moslashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonlarda kredit-modul tizimi (KMT)ni oliy ta'limda joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tizim nafaqat baholash va dars jadvalini tartibga solish tizimini o'zgartiradi, balki talabaning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini va mustaqil bilim olish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Asosiy qism

Kredit-modul tizimining mohiyati

Kredit-modul tizimi — bu talabaning o'quv yuklamasini akademik kreditlar orqali ifodalash, har bir fanning modul asosida o'qitilishini nazarda tutuvchi, shaffof va moslashuvchan o'quv tizimidir. Ushbu tizimda:

Har bir fan ma'lum miqdorda kredit bilan baholanadi;

Talabaning bilim olish faoliyati darsdan tashqari ishlar (mustaqil ta'lim, loyihalar, amaliyot) orqali ham hisobga olinadi;

Talabaning o'quv jarayoniga mas'uliyati oshadi, chunki kreditni olish uchun fan bo'yicha barcha shartlarni bajarmog'i lozim.

Mustaqil ta'limga yo'naltirishdagi afzalliklar

Kredit-modul tizimi orqali talabalar quyidagi yo'nalishlarda mustaqil ishlashga o'rgatiladi:

O'z vaqtini boshqarish – Har bir modulda aniq muddat va topshiriqlar belgilangan bo'lib, talaba o'z vaqtini to'g'ri taqsimlashi lozim bo'ladi.

Manbalar bilan ishlash – Darsdan tashqari topshiriqlarni bajarishda talaba ilmiy, statistik, normativ hujjatlardan foydalanishni o'rganadi.

Kreativ fikrlash va tahlil qilish – Mustaqil ishlar talabaning faqat faktlarni yodlab olish emas, balki ularni tahlil qilish, muammoni hal qilish ko'nikmalarini shakllantiradi.

Mas'uliyat hissi – Baholash tizimi shaffof bo'lgani sababli talaba o'z natijasini o'zi belgilaydi.

O'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlik

Kredit-modul tizimi o'qituvchini faqat bilim beruvchi emas, balki konsultant va yo'naltiruvchi sifatida ko'radi. Bu esa talabaga:

Savol berish,

Yo'nalish olish,

O'z fikrini asoslab berish imkonini yaratadi.

Shunday qilib, ta'lim subyektlari o'rtasida muloqot kuchayadi, bu esa o'z navbatida mustaqil ta'lim sifatini oshiradi.

Adabiyotlar tahlili

Kredit-modul tizimi va mustaqil ta'lim o'zaro uzviy bog'liq bo'lgan, zamonaviy ta'lim paradigmasining asosiy yo'nalishlaridan hisoblanadi. So'nggi yillarda bu boradagi ilmiy-adabiy manbalar soni oshib bormoqda, bu esa mavzuning dolzarbligidan dalolat beradi.

1. Normativ-huquqiy manbalar

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi PQ–4851-sonli “Oliy ta'lim tizimida kredit-modul tizimini joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarorida oliy ta'limda xalqaro mezonlarga asoslangan, kredit-modul tizimi asosida o'qitish modelini joriy etish zarurligi belgilab berilgan. Ushbu qaror KMTni joriy etishning huquqiy asoslarini yaratib berdi hamda ta'lim sifatini oshirishda mustaqil ta'limning o'rnini alohida ta'kidlab o'tdi.

2. Ilmiy-uslubiy adabiyotlar

Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tayyorlangan “Kredit-modul tizimini joriy etish bo'yicha uslubiy qo'llanma”da kredit va modul tushunchalari, ularning o'zaro integratsiyasi, fan dasturlari, baholash tizimi, hamda talabalar tomonidan bajariladigan mustaqil ishlarning hajmi va mazmuni batafsil yoritilgan. Ushbu qo'llanmada mustaqil ta'limni rejalashtirish va nazorat qilish mexanizmlari bo'yicha aniq tavsiyalar berilgan.

3. Xalqaro adabiyotlar

UNESCO tomonidan tayyorlangan “Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives” (2017) nomli nashrda barqaror rivojlanish uchun ta'limning asosiy

kompetensiyalari sifatida mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuv, o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalari alohida ta'kidlangan. Ushbu hujjatda ham o'quvchi (talaba) markazli yondashuv ilgari surilgan bo'lib, bu KMT prinsiplariga to'liq mos keladi.

4. O'zbekistonlik olimlar tadqiqotlari

Mahalliy olimlar, jumladan, X. Xolmatov, M. To'xtasinov, D. O'rinboyevlarning kredit-modul tizimining samaradorligi va talabalarning mustaqil ishlash kompetensiyalariga ta'siri yuzasidan olib borgan tadqiqotlarida, bu tizim talabaning faol ishtirokini rag'batlantirishi, mustaqil ta'limga bo'lgan munosabatini o'zgartirishi, shuningdek, o'qituvchining metodik yondashuvini yangilashga olib kelishi haqida fikrlar bildirilgan.

5. Empirik tadqiqotlar va statistik ma'lumotlar

So'nggi yillarda ayrim oliy ta'lim muassasalarida olib borilgan tajriba-sinov loyihalari, xususan, Toshkent davlat pedagogika universiteti, Namangan davlat universiteti va Samarqand davlat universitetlarida KMT asosida olib borilgan eksperimentlar talabalar tomonidan bajariladigan mustaqil ishlar sifati oshganligini ko'rsatgan. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, mustaqil topshiriqlarni o'z vaqtida bajargan talabalarning baholari va o'zlashtirishi sezilarli darajada yuqori bo'lgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, kredit-modul tizimi nafaqat ta'lim sifatini oshirishda, balki talabani faol, tashabbuskor va o'zini o'zi rivojlantira oladigan shaxs sifatida shakllantirishda muhim vositadir. Mahalliy va xalqaro manbalar bu tizimning nazariy va amaliy asoslarini tasdiqlaydi. Ayniqsa, mustaqil ta'limni tashkil etishda modullik yondashuv va kreditlar asosidagi baholash talabaning mas'uliyatini oshiradi, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi.

Tajriba-sinov amaliyoti

Kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonining talabalarni mustaqil ta'limga o'rgatishdagi samaradorligini aniqlash maqsadida Namangan davlat universiteti Pedagogika fakultetida 2023–2024 o'quv yilida tajriba-sinov amaliyoti o'tkazildi.

Tadqiqot maqsadi:

Kredit-modul tizimi asosida o'qitilgan guruhda mustaqil ta'limga bo'lgan motivatsiya va o'zlashtirish darajasi an'anaviy tizimdagi guruhga nisbatan qanday farq qilishini aniqlash.

Tadqiqot ob'ekti:

Pedagogika fakultetining 2-kursida tahsil olayotgan 60 nafar talaba (30 nafardan 2 ta nazorat va tajriba guruhi).

Tadqiqot metodikasi:

Dastlabki bosqichda (semestr boshida) ikki guruhda talabalar bilim darajasi va mustaqil ishlash ko'nikmalari anketalar, testlar, suhbatlar yordamida baholandi.

Tajriba guruhida o'quv jarayoni to'liq kredit-modul tizimi asosida, modul va mustaqil topshiriqlarga tayanilgan holda tashkil etildi.

Nazorat guruhi esa an'anaviy dars jadvali va o'qituvchiga yo'naltirilgan tizim asosida ta'lim oldi.

Semestr oxirida talabalar bilim darajasi, mustaqil ishlash malakasi va motivatsiyasi qayta baholandi.

Natijalar tahlili:

Ko'rsatkichlar Tajriba guruhi (%)	Nazorat guruhi (%)
Mustaqil topshiriqlarni bajarganlar	87% 63%
Modullarda ishtirok faolligi	91% 68%
Yakuniy bahosi "A" olganlar	42% 25%
Mustaqil ishlashga ijobiy munosabat	89% 61%

Tahlil:

Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, kredit-modul tizimi asosida o'qitilgan talabalar mustaqil ta'limga ko'proq jalb etilgan, ular vaqtni boshqarish, mustaqil o'rganish, manbalarni izlab topish bo'yicha yuqori faollik ko'rsatgan. Baholash tizimining ochiqqligi va modullar orqali kichik-kichik bosqichlarda nazorat qilinishi ularning ta'limga bo'lgan mas'uliyatini oshirgan.

Tajriba-sinov natijalari kredit-modul tizimi talabalarning mustaqil ta'limga nisbatan ijobiy munosabatini shakllantirish, o'zlashtirish darajasini oshirish va o'quv motivatsiyasini kuchaytirishda samarali ekanligini isbotladi. Shu boisdan, mazkur tizimni nafaqat nazariy, balki amaliy asosda ham keng joriy etish lozim.

Umumiy xulosa

Zamonaviy ta'lim jarayoni tobora talaba shaxsini rivojlantirish, uning mustaqil fikrlashi, o'z-o'zini anglash va boshqarish qobiliyatini shakllantirishga yo'naltirilmoqda. Shu nuqtai nazardan qaralganda, kredit-modul tizimi o'zining moslashuvchanligi, baholashning shaffofligi va mustaqil ta'limga asoslangan yondashuvi bilan bugungi ta'limning eng dolzarb va istiqbolli mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili, tajriba-sinov amaliyotlari hamda amaliy kuzatuvlar shuni ko'rsatdiki:

Kredit-modul tizimi talabaning ta'lim jarayonidagi faol ishtirokini rag'batlantiradi;

Mustaqil ta'limga bo'lgan motivatsiya, mas'uliyat va intizom oshadi;

Talaba o'z vaqtini boshqarishga, axborot bilan mustaqil ishlashga va o'z fikrini asoslab berishga o'rganadi;

O'qituvchi esa bilim beruvchidan ko'ra yo'naltiruvchi va maslahat beruvchi rolini bajaradi;

Baholash tizimining ochiqqligi orqali har bir bosqichda talabaning real yutuqlari aniqlab boriladi.

Shunday qilib, kredit-modul tizimi asosida tashkil etilgan o'quv jarayoni talabaning mustaqil o'qish ko'nikmalarini shakllantirish, tanqidiy va tahliliy fikrlashini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tizimni yanada takomillashtirish, o'qituvchilar va talabalar o'rtasida muvozanatli hamkorlikni ta'minlash, modul asosidagi metodikani chuqur o'zlashtirish orqali ta'lim sifati va natijadorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, kredit-modul tizimi talabaning o'zlashtirish darajasi, mustaqil ishlash ko'nikmasi va mas'uliyatini oshirishda samarali vosita sifatida xizmat qilmoqda. Ushbu tizim o'z mohiyatiga ko'ra talabani markazga qo'yadi va uning individual rivojlanishiga sharoit yaratadi. Shu sababli oliy ta'lim muassasalarida mazkur tizimni yanada chuqurroq joriy etish va takomillashtirish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi.

REFERENCES

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 6-oktabrdagi PQ–4851-sonli qarori “Oliy ta’lim tizimida kredit-modul tizimini joriy etish chora-tadbirlari to‘g‘risida”.
2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 31-dekabrdagi 828-sonli qarori “Oliy ta’lim muassasalarida kredit-modul tizimini joriy etish va amalga oshirish tartibi to‘g‘risidagi nizom”.
3. O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. “Kredit-modul tizimini joriy etish bo‘yicha uslubiy qo‘llanma”. Toshkent, 2022.
4. Xolmatov X. “Oliy ta’limda kredit-modul tizimi asosida ta’limni tashkil etishning ilmiy-nazariy asoslari”. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2021.
5. To‘xtasinov M. “Talabalarda mustaqil ta’lim kompetensiyasini shakllantirishda kredit-modul tizimining o‘rni”. // Pedagogika va psixologiya ilmiy jurnali, 2023, №2.
6. UNESCO (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives*. – Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
7. Nazarova D., O‘rinboyev D. “Kredit-modul tizimida o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi samarali muloqot madaniyati”. // O‘zbekiston pedagogik axborotnomasi, 2023, №3.
8. World Bank. (2020). *Modernizing higher education in Central Asia*. <https://www.worldbank.org>
9. Oliy ta’lim portali: <https://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi rasmiy sayti.
10. Innovatsion rivojlanish agentligi: <https://mininnovation.uz>